

González, Elena Martín; Paschidis, Paschalis. *A Supplement to 'Επιγραφές Κάτω Μακεδονίας Α': 'Επιγραφές Βέροιας* (Digital Publications 05). Athens: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Ιστορικών Ερευνών, 2020.

Освен дополнувањето на горномакедонските натписи, авторите истовремено и на ист начин подготвиле и објавиле дополнување на корпусот натписи од Бeroја (1998). Таму се јавуваат некои други категории на натписи, сосема непосведочени во Горна Македонија. Соработката на Ангелики Котариди и нејзините колеги во ематискиот ефорат е соодветно одбележана, како и помошта на неуморниот М. Хасопулос.

Ажурирањето на одамна објавените натписи започнува со прочуениот гимназијархиски закон од Бeroја. Даден е добар англиски превод, а потоа е прикажана поновата научна дискусија за некои прашања, којашто се водела во меѓувреме без значаен напредок. Провокативен за научниците бил и декретот со кој му се укажува чест на Харпал, член на аристократска фамилија во Бeroја која очигледно избегнала депортација. Изненадувачки релевантен за многу прашања (институции, економија, општество и религија) е третиот натпис со неколку писма од регентот Деметриј до епистатот Харпал. Значаен е и четвртиот натпис, писмо од Антигон Досон до Бeroја, но сочуван е само крајот, кој доволно сведочи за поделбата на мериди уште пред римското

освојување, за граѓанските служби од кои се ослободуваат заслужните, за структурата на македонската војска и населението на Бeroја во тоа време, како и за македонската антропонија од хеленистичко време. Долгиот, но фрагментарно запазен едикт бр. 7 од проконсулот Лукиј Мемиј Руф за економскиот аспект на гимназионот не е нужно да се расчлени на два различни документи и не предизвикува многу контроверзии. Царските едикти бр. 14 и 15 се на латински јазик, но нецелосно сочувани, што ја доведува во прашање смислата на англискиот превод. По повеќето натписи што сведочат за култовите на неколку божества, а пред сè на Севс Хиписистос и Херакле Кинагида, натписите бр. 38 и 39 се објавени во превод без било каков коментар. Интересните имиња на манумисијата бр. 45 очигледно досега не привлекле многу внимание. Фрагментарната бр. 46 е тешка за разбирање и интересна со патронимичката придавка, а на бр. 47 не ќе да ѝ е местото тука. Манумисијата бр. 49 претставува драгоцен доказ за правната независност на жените во Македонија во управувањето со имот. Манумисиите бр. 53-57 се први во цела Македонија каде машко божество, Дионис со интересни епikleзи, се јавува како

примател на донацијата, а подоцна на нов столб од Старата соборна црква во Берија биле откриени и други, со што бројот се искачил на 21. Почесниот натпис бр. 58 може да се однесува на кралицата, сопруга на Антигон Едноокиот, но сомнежот на Папазоглу за реконструкцијата на Татаки се чини оправдан. Наредниот го содржи најраното сведоштво за организирани здруженија на Римјани во македонските градови. Следат натписи во чест на римските императори, од кои би го издвоил бр. 69, покана за игри во чест на Гордијан, каде како македонијарх се јавува Лукиј Септимиј Инстеријан Александар, по потекло од Стибера. Со натписот бр. 75 се почестува Клавдиј Лисимах како претседател на заедницата или македонијарх, што е едно од најстарите сведоштва за оваа функција заедно со натписот од Идомене. На почесниот натпис бр. 87 почестениот е од пајонскиот град Иорон. Натписот бр. 94 е еден од досегатрите со терминот „македонијархиса“ за сопругата на македонијархот, сите од 3. век. Едно славно семејство од Стибера се јавува на стотиот натпис. Локацијата на пајонскиот град Ајстреа (бр. 102, Ајстрајон, Струмица?) сè уште не е утврдена, децении по пронаоѓањето на римска војничка диплома со соодветниот етник. На натписот бр. 107 проблеснува уште едно славно горномакедонско семејство. Веројатно најсодржаен и најпровокативен меѓу посветите останува натписот бр. 117 (претседател на македонскиот којнон со неговите заслуги и богатство). На оној со бр. 120 името „Македон“ сведочи за сеќавањето на славното

минато и во 2. и 3. век н.е. Матрилинеарното потекло на свештеничка е впечатливо изразено на натписот бр. 122. Првиот натпис од каталозите (бр. 134) е на „ловците“ и свештениците на Херакле Кинагида по години, а во меѓувреме предизвикал интересни расправи за одделни лица, семејства и имиња. Слично е и со останатите списоци. Одделот надгробни натписи започнува со веројатно најстариот и е исполнет со провокативни македонски и епихорски имиња. Епитафот бр. 166 содржи гентилициј поврзан со Катон Помладиот. Непознат и само шпекулативно објаснет збор содржи натписот бр. 169. Епитафот бр. 181 содржи име со веројатна пасторална, иако неразработена етимологија (Барнајос), а оној со бр. 205 е еден од ретките со македонското исконско лично име „Гаван“, за кое Маљос дал (или поскоро пренел?) генијална орнитолошка етимологија, какви веќе биле предложени за митолошките браќа Пердика и Аероп. Епитафот бр. 224 го содржи реткото име „Роде“ (= Ружа), но поврзувањето со митските рози под планината Бермиј е изблик на бујна фантазија. Неубедливо е и поврзувањето на името „Протоенор“ од натписот бр. 250 со безначајниот Бојотиец во Илијадата. Името „Местриос“ на епитафот со бр. 282 не може да се смета за тракиско во потесна смисла на зборот (како гентилициј на натписот бр. 136). Епитафот за дете со бр. 329 содржи единствен во Македонија израз на возраста преку „месечини“, но не мора да е христијански. Некаде може да се препознаат Евреи и христијани, а некои споменици очигледно биле по-

вторно употребени многу години подоцна. Епитафот бр. 345 е единствен со општото грчко име „Каллеас“ освен оној од Стибера. Споменикот со бр. 355 ја содржи единствената сигурна претстава на Херакле место починатото момче (хероизација). Едно од бројните сведоштва за организираниот транспорт со мазги по Виа Егнатија е натписот бр. 372. Епитафот со бр. 374, заедно со некои нови и со некои необјавени (сега вкупно 29) од Берија, сведочи за значењето на гладијаторските игри во метрополата на римска Македонија и носи релјеф со фунерарен банкет, посебност на ваквите споменици од Берија. И покрај напорите на неколку научници, „*summa rudis*“ на епитафот бр. 383 останува нејасно. Натписот со бр. 391 предизвикал различни интерпретации и реинтерпретации, а наредниот припаѓа на благородно семејство во Берија и бил предмет на дискусија во меѓувреме. Треба да се одбележи дека „Агате-типот“, стандарден иконографски тип за седната жена во доцнохеленистичка и римска Македонија, е именуван токму по посветителката на оваа стела. Следува големата група на доцноантички натписи, доказ за континуитетот на градот Берија. За натписот бр. 442 повторно без основа се упатува на

ружките под Берија. Обемниот епитаф бр. 445 во меѓувреме бил одново објавен и толкуван од Рицл, но нејзиното читање не може во целост да се прифати. Од наредните категории не би издвоил ништо, сè до посветата од Рахи со бр. 505, на која веројатно за првпат се среќава името „Ма“ за Мајката на Боговите од Левкопетра. Една од двете досега најдени посвети на Посејдон од Долна Македонија е натписот бр. 510 од Трилофос, но коментаторите одат предалеку поврзувајќи ги двете соседни населби со блиската планина Берија и нејзините бројни водотеци.

Одделот со натписи откриени во меѓувреме не е голем, а особено впечатливи се епитафите на гладијатори и на Евреи. И тука во последниот оддел се објавени натписите на материјал различен од камен, по кои следува список на сè уште необјавени натписи, дури седумнаесет, од кои само два од територијата на Берија се прочитани според објавени фотографии. Повторно се подготвени два сета на показатели, за натписите од првобитното издание и за новите. На крајот е долгата библиографија. Како во дополнувањето за корпусот натписи од Горна Македонија, и овде печатните грешки се малубројни.

Јовица Гроздановски
независен истражувач

